

STOCKHOLMS TÄNKEBÖCKER

FRÅN ÅR 1592

Utgivna av

STOCKHOLMS STADSARKIV

DEL XIX

1630

Redigerad av

BO ELTHAMMAR

STOCKHOLM

2002

denn till, då må dem gifuas ledige stadsenns plattzer och tåmpter igenn, om dhe till ähre. Där huar och eenn som dätta widkommer, weet sikh att effterrätta. Datum upå wår skepsflåtta i Elfznabben, dänn 8 Junij årh 1630.¹⁷

Gustavus Adolphus

Borgerskap
upsäjjes

Nills skraddare på Gråmunkehollm upsade sitt borgerskap, effter hans gårdh där hann bodde uti på hollmenn bleef borttrifuin och där öfuer lijdit stoor skada och ingenn wädergäldning igenn bekommitt aff Bastian Bonat, som war wällande att gårdenn bleef borttrifuin.

Hans Pålson
cam. fiscal

Johann Adolph Höyers i Hamborg fullmechtig begärer execution på eenn doom som afsagd är i Göteborg efter Hanns PåwellBonn Law cammer fiscal ahnlangande 5928 $\frac{3}{4}$ richsdaler. Item att hanns ägendom både löst och fast måtte arresterat blifua, på thet hann till sinn betallningh kunne. Suarades honom af rättenn, efter Hanns PålBonn är förrest ått Närlandenn, att uträtta H. K. M:ttis wärff och ärender. Därföre kann mann nu intett giöra till sakenn för än hann kommer heem, icke heller hafuer hann någon fast ägendom här i stadenn, om någre löösörer finnes, må mann intet angrijpa för än hann sielf personligen kommer tillstädes.

Dänn 12 Julij. Närwarande stathålldaren wälb. Johan de la Gardie, så och w. Lars Skytte sampt borgmestere och rådth.

Vpbödz

Hendrich Borgrings huus på Östrelånggatann	3 g:n
H. Päders cappellanens huus i Kyrkiebrinkenn	3 g:n
Mynntmästarens gårdh	2 g:n
Donat Santh upbiuder Cornelij gulldsmeds söllfkanna	1 g:n

Claes Jacob-
sons besuär

Samma dagh kom för rättenn Claes JacobBonn, beswärade sikh, at hann är förordnatt till kyrkewärd uti Gråmunke clöster och tornet och taket weele falla nidh, alla fönnster äre sönder och icke eenn pening finnes i förrådth, som hann till bygningenn ahnwända kann, begärer att rättenn wille förordna gode menn som besee huadh nödigest är till att byggia och tillsee huar mann peningar bekomma kunne. Beswärade sikh och, att hann intett hafuer nutet dänn frijheet, som rättenn honom tillsagdt och låfuat hafuer. Bleef bewilliat af samptlige rådet att Claes JacobBonn blifuer här effter frij för wacht och wårdh, brygning och andre ordinarie vtlagor och borgelig tunga, ehud namppn the hafua kunne som pålagde blifua, där emoot skall hann giöra sinn högsta flijt medh clöster bygnadenn, att hann sinn forttgångh hafua kann. Huadh peningarne widkommer, som clöstret hafuer infordra, skoole utann drögsmåål erlagde blifua och de förre kyrkiewerder tillseijes, att de rästenn upfordra och huadh the i förråd hafua, nu strax ifrå sikh leffwerera. Sammaledes förordnades menn, som besee huadh nu i förstone nödigest wara kann att byggia, n. doct. Olaus Bure, Erich ErichBonn, Valentin NillBonn, Oloff ErichBonn, Anders HendrichBonn och Jacob Barkmann.

Sammaleedes kom för rättenn Johann Sibrandßonn, borgare uti Göteborg, och beswärade sigh öffuer Jacob Machler, att hann hafuer låtet arresteras för honom 507 r. daler hoos Anders Jönßonn och efter hann är honom inge penningar skyldigh, icke heller Cornelio Spächt uthann förtrodt honom, att upkräffua samma penningar af Anders Jönßonn, oansedt Cornelius Specht war Jacob Machler skyldig och medh list till sigh bracht Anders Jönßonns handskriff och gifuit henne androm i betallning. Jacob Machler seger att penningarne höra honom till, bewijsandes thet medh Johann Sibrandsonns egenn handh, där hann hafuer skrifuit utann på handskriftenn, att hann gifuer Cornelio inwisning till Anders Jönßonn på 407 r. daler. Johann Sibrandsonn swarar, att thet war ingenn inwißningh, utann eenn befallnings zedell, att hann inge penningar skulle uteswerera och fördänskuldh begärratt, att the måtte stå honom tillhanda, när hann där på fordrade. Bleef afsagdt: Alldennstundh Johann Sibrandßonn war intett skyldig Cornelio Specht, utann allenest förtrodt honom att upkräffua the 407 r. daler sigh till goda, och för än bestämbde tjdhen kom, lätt Johann Sibrandßonn begära arrest på sine egne penningar och bemellte Cornelio hafuer emot sinn gifne obligation listeligenn uthgiffuet Anders Jönßonns handskriff androm i betallning. Derföre kann rättenn medh ingenn skäl döma bemellte Johann Sibrandßonn ifrån sine penningar och bemellte Corneliu vthann hann fordrar dem af Anders Jönßonn igenn och Jacob Machler sökie sinn fängeßmann huar och när hann kann och förmå.

Johan Sibrand-
Bonn cont. Jacob
Machler

Sammaleedes kom för rättenn wälborne Hendrich Flämmez fullmechtig, klagandes öfuer H. W:s kåck Arwed Larßonn, att hans härre hafuer förtrodt honom sitt huus medh allt huad där uti war i förledne höst, männ nu hafuer hann i sinn härres frånwaro updyrkatt alle hanns kistor och skrijn, där utstulit penningar och söllff, såsom och upbruttet wisthuus och källare, allt där uti war förslöst och förtärdt medh eenn annan sinn gamble medhtienare, Nills Tommeßonn benämnd. Och Matts smedh hafuer updyrkatt kistorne och nutit af samma godz. Begärer att rättenn wille eenn rättwijs sentenz och doom öfuer deße bofuar gå låtha. Deße effterskrefne perseler hafuer hanns härre mist, som deße tyffuar stulit hafua.

Tyffuar

Richs daler	442 1/2 st:r	Wijn säck	1/2 åhm
Smått mynnt	585 d[ale]r	Alekant ¹⁸	1/2 åhm
Hele suänse daler	71 daler	Caijack	2 åmar
Denningar	6 daler	Råståcker ööll	9 tunnor
Wastena klyppingar	2	Engellst ööll	2 åmar
Eenn sammets förböggell		Finnst ööll	5 tunnor
med sölf beslagenn	1	Lüneborgs sallt	1 faat
Kersej ¹⁹	1		

Allehanda krydderij medh annatt meere, som i hast icke saknas kann.

Där till swarade Arwedh Larßonn, att hann är här till tubbatt och förförd aff Nills Tommeßonn och Matts smedh. Och oansedt dhe alle tree hafua hull-

petts till att stiala och förtiära, liquäll är Matts smedh største orsakenn som updyrkade kistor och skrijn och när de finge see att penningar woro för handenn, hade Matts smedh sagdtt, bröders wille wij deela och tjgga stilla medh huar andra. Sedann deelte de penningarne medh giöpnenn och icke een gång räknade huadh huar och een bekom. Matts smedh bekände, att kåckenn sende effter honom och badh honom taga dyrklar medh sigh. När hann dijt kom och begynte dyrka up skrinett, i medler tijdh war Arwedh i kellarenn och bar up ööl och wijn, effter hann tillförende hade sielff brutit låset ifrå och medh sitt sällskap i husett drucket. Bekände och att hann eij mere af penningarne bekom än 14 r. daler, 2 suänske daler och 10 daler smått mynntt. Männ Arwedh och Nillß som strax där effter dödh bleef, bekommo største deelenn af penningarne. Nills hade och een fästemöö, dänn hafuer hann klädtt och låthet giöra åt hånne ett bällte och åt sigh een söllffgiördell. Catarina Bollters, som war Nillses fästemöö bekänner, att hon alldrig hafuer wist af dätta tyfwerij, icke håller warit medh, vthann om hånnes mann hafuer något gifuit hånne, det doch ringa är, så weet hon intet annat än att thet war hanns och att det redeligenn hade förwärfuat. Frågades kåckenn huar hann hafuer låtet samma penningar. Hann suarade, att the äre mäst förtärde och dett öfrige hafuer hann nid-satt på malmenn hoos een benämbd stoore Philip. Flemminges fullmechtigh bekänner att hann hafuer fått igenn af honom 16 r. daler som Phillip hade, jtem bekom hann igenn af kåckenn 43 daler och någre dänningar, item af Catarina 2 r. daler. Matts smedh seger att hanns deel är förtärd oansedt thet bleeff honom medh giöpnar tildeelt. Bleef efter noga ransakning afsagdt och dömdt:

Sententz

Hwadh Arwed Larßonn anlangar, alldenstundh hann hafuer tiänt sinn herre för een kåck och honom afhändtt, som hann här för rättenn bekände, een stoor summa uti r. daler och annat mynte, där af hann bekänner uti gemeen, att hann och Matts smedh hafua bytt penningarna medh göpner²⁰ och dem icke räknat. Männ öfuerstens klagann är, att hann saknar 442 1/2 r. daler item 71 heele suänske daler, noch 585 smått mynntt, 6 daler dänningar och 2 wastena klyppingar, item een sammets förböggell medh söllfuer beslagenn sampt kersei 1 stycke, lüneborgs salt 1 tunna, wijnsäck 1/2 åhm, alekant 1/2 åhm, caiacke wijn 2 åmar, engellst ööll 2 tunnor, råståcker ööll 9 tunnor, finnst ööll 5 tunnor och een hop krydder. Derföre efter hann hafuer bestulit sinn egenn herre och där till kallat smedenn att updyrka skrinenn och kistorne, der penningarna woro uthi, så dömes hann effter thet 3 cap. i tyfue ballkenn till galga och green.²¹ Sammaleedes och efter Matts smedh hafuer warit i rådch och anslaa medh Arwed kåck, med honom nutitt och drucket, updyrkatt skrijn och kistor och icke taget sinn löön derföre, vthann gått medh de andre i byte och deelt penningarne giöpnewis (:ändoch hann ey mera kånnes än 14 r. daler och 10 daler smått mynte sambt 2 heele suännske daler:) därföre mädann hann som een smedh och till sådant betroddt sigh nu för een tyff bruka låter och medh tyffuar uti sällskap sigh insteller, så kann rättenn icke befrija hanns lijff, utan dömmes sammalunda efter thet 1 cap. i tyfue ballkenn till gallgann. Huad dänn 3 tyfuenn Nills Tomeßonn widkommer, som något der efter dödh bleef, alldänstundh Arwed kåck sielff bekänner, att hans hustru Catarina Bollters benämbd, hafuer intet waret i rådch medh them, utan uppenbarat doch

seent, dänne tyffnadenn för huillket hennes mann wille slå hänne att hoon sådant utspriede, derföre blifuer hoon benådd medh dätta fängellsett, som hon eenn tijdh utstått hafuer och nu gifues löös, männ efter hon medh sinn mann hafuer nött och där medh länge fördrögt, derföre skall hoon blifua stadenn förwijst.²²

Sammaleedes kom för rättenn Hendrich Karkmann, besuärandes sikh öfuer borgmestarenn Hanns Hendrichßonn, att hann förhåller honom sinn handskriff, som hann hafuer utgifuit och betalldt på Petter Baß wägna, efter dänn Konungslige håffrätz doom. Begärer at rättenn wille honom der till hålla, att hoon måtte honom igenn restituerat blifua. Hanns Hendrichßonn swarade, att Karkmann hafuer ännu icke fyllest giordtt dänn Konungslige håffrätz doom, hållst mädhann interesse är obetalldt medh meere som Hendrich Karkmann hafuer sikh förobligerat att recompensera. Bleaf afsagdt: Effter dänn Konungslige håffrätz doom uti bookstafuenn förmäler att capitalet skall betalas medh sådant mynte som tå gängse war och mann weet att på dänn tijdh war huitt myntte gängse och mädann Hendrich Karckmanns handskriff där på gifuinn och lyder sammaleedhes, derföre måste Hendrich Karkmann på Petter Baß wägna erleggia borgmestarenn Hanns Hendrichßonn samma capital uti huijte rundstycker sampt och räntann uti samma mynte. Sammaleedes består rättenn borgmestarenn Hanns Hendrichßonns reckning på omkåstnadenn och taringenn till saksenns utföring, ethundra daler kåpparmyntte, som nu gängse ähr.

Hendrich
Karkmann
cont. Hanns
Hendrichson

Sentens

J lijka måtto sände Christiann Wellshusenn till borgmestere och råd h eenn wäxell på 2000 richs daler som Arent Hubertßonn hafua schulle, begärandes att the strax måtte honom blifua tillstälte. Bleaf honom skrifteligenn swarat. Borgmestere och råd acceptera Christiann Wellshusenns wäxell och tilbiuda honom ännu penningarne efter som H. K. M:tt sielf hafuer gifuit och tagett och penningarne må hann taga när honom tackes och fördänskuld achtar mann onödigt att Wellshusenn söker orsaak wijdere här upå att protestera.

Willshusenz
vexel

Sammaleedes kom för rättenn Börje Pederßonns fullmechtigh Ignatius Meurer, begärandes att Hellmrich Smitts cancelli förwants 2 handskrifter måtte blifua inteknatt, huillke lyda på eenn summa peningar som Börje Paderßonn hafuer försträcht honom och hansns hustru uti deres trångmål derföre de hafua förpantat honom deres kårßwårkshuus widh Prästegatann uti Trångesund belägett. Begärer och handsträkning och confirmation på samma huus efter hann är sinnat att behålla thet. Bleaf honom swarat, att huuset må wäll som hans pantt inteknatt blifua, hållst mädan thet är medh hansns efterlefuerskas samtycke skedtt. Männ uplåtelse och confirmation kann rättenn icke efterlåta för än huuset är laagligen upbudett och heembuditt grannom och wederboandom.

Börje Padersonn
cont. Helmrich
Smitt

Sammalunda besuärade cemnerene sikh öfuer Nykiöpings borgare Petter Rosett, att hann hafuer emoot ordinantien²³ och lagenn handlatt medh eenn

Förbruttet
järnn

fremmande, Johann Hendrichßonn hållender, och försålldt honom 100 schepund stångjärnn, som tollnårens zedell utwijser och efter thet är förbrutt, begårade de rättens tilstånd, att thet må uptagas och i förwaring sättias. Rosett beropar sigh på H. K. M:ts frijbreeff, att hann må säliat huem honom synes. Pålades honom att frambära samma breeff till näste rådstugu daag. J medler tijdh skall järnet blifua uti arrest.

Dänn 17 Julii. Närwarande borgmestere och råd.

Jon Amundsonn Samma dagh kom för rättenn wälborne herr Gabriel Oxennstierne Benchtßonns skræddare Joenn Amundßonn benämbd, giffuandes tillkänna, att hann hafuer där på lefuwereratt och handlat af Matts smedh, som nu är till lifuet dömbd, hanns huus wästan till och där på lefuwererat honom 220 daler, deß förutann hafuer hann undsatt och försträcht honom mädann hann i fångellbet hafuer sutett een tijd lång, någre penningar. Begärer att rättenn wille honom till sinn betallning förhiällpa. Bleaf afsagdt: Effter Matts smed består samma skulldh, så blifuer Jonn Amundsonn widh dänn deel uti Mattz smedz huus, så högdtt som hann honom penningar försträcht hafuer till 220 daler till dätta dagz datum. Där till medh beståås honom, att förstreckia honom på eenn godh betallning till all hanns nödtårftige uppehelle, så länge hann uti fångellsett sittiandes warder.

Dråp Sammaleedes kommo för rättenn effterskrefne personer, som hafwa varit tillstädes upå Rosennkrants, när dråpet skedde på dänn främmande mannenn Hanns Mell, huillke på deres eedh såleedes wittnade wara tillgångett, som efterföllier. Först berättade leutenamtenn Alexander Hamelltun på sinn edh, att hann medh 5 andre personer suto och drucke någre stoop ööll uti Rosennkrans, sedan spelade the sinn emellann, huillkenn skulle blifua wärd och betala laget, då föll tärningenn på een benämbd Petter Jonßonn. Strax der effter gick hann uth och källare drängen efter honom. Då stege de andre up, som quar blefue och wille gå där ifrå. När de kommo på gatann, kom drängen tilbaka och mötte dem, rychte så kappan af Hanns Hornns tiänare, Erich Wälsk benämbd, och låpp in i källarenn. Erich Wälsk låpp efter honom medh een baar knijff och wille hafua sin kappa igenn. Dänn andre källare drängenn ruste till Petter Gahm och reef kragan af honom. Mädan de nu så sorlade på gatann widh källare dörenn, sloog een uth genom fönstrett watn på dem. Då ropade Lorenns Gahn, dätta hafuer eenn skällm giordt, mante honom under seijande, ästu bättre än een skällm, så kom här under. J thet samma kom Farennspeck neder medh sinn tiänare, som gästade där i husett och sloog Lorenns ett slaag eller 2 öfuer hallßenn, medh eenn staka. J thet samma rychte Lorens uth sinn wäria och sloog Farenspächs tiänare öfuer hallßenn 3 eller 4 slaag medh flate wäriann, så att hann medh huusbonden måste rymma in i huusett. Då kom Erich Wälsk utlöpande utur husett och hadhe een baar knijff i handenn, om hann hade giordt någonn skada, där inne i källarenn, är honom owetterligitt. Frågades Hammeltun af rättenn till, om hann kunde giöra deße 2 bröder Lorenns och Petter Gam frij för dätta dråpett, som är skedtt på

dänne fremmande mannenn. Jaa, sade hann, de äre oskyldige, hällst efter the alltjdh woro när mig där iagh war, männ fällkett som i kellarenn woro bekänna på denne Wällsk. Sedann berättade Thomas Glenn, borgare här i staden, på sinn eedh, att hann stogh i sitt fönster och sågh huru Lorennns kastade wattnet af sigh och hade een bar wäria i handen och mante honom neder, som sloog wattn på honom. Då kommo 2 skåttar utgående, dänn ene sloog Lorennns öfuer hallbenn medh wäriann. Då Speck effter och sloog Lorennns medh stakann, då rychte Lorennns uth wäriann, när Färeenspäck thet sågh, sprang hann tillbaka i husett igenn, i thet samma slogh Lorennns hanns tianare öfuer hallbenn medh flata wäriann, männ ingen skada gjorde hann Petter eller Lorennns, och de 2 skåttar ginge sinn wägh åth Kiöpmannegatann, will och fritt swäria för deße 2 brödher, att the äre frije för dråpet som skedt är, männ huru thet är medh dänn andra, som låpp med baar knijffuenn weet hann intett berätta, icke häller war hann i källarenn, utann andra som på samma tjdh woro i källarenn när skadann skedde, wiste någre dagar där effter berätta, att een benämbd Erich Wällsk war banemannenn.

Sidst berättade kellersuännenn, att Lorennns och Petter Gahm sampt medh någre flere spälade sinn emellann om någre stooop ööll, som de hade förtärt. Strax där effter gick Lorennns uth. Då frågade kellersuännenn huem som skulle betala lagett. Då sprang eenn fändrich up, Hanns Mask benämbd och rychte uth sinn wäria, de andre som woro i lagett med honom stogo och up. Männ Erich Wällsk, som skadann gjorde, satt quar wid bordet. Då frågade kellersuännenn, huem af dem skulle betala ölett som fördruckett war. Där till suarade Erich Wällsk, dett weet icke iagh. Då låp källarsuännenn efter Lorennns i porttenn och rychte kragann af honom. När hann kom tillbaka igenn i källarenn, stog Erich Wällsk på gällfuet och hade eenn baar knijff i handenn. Då rychte hann kappan af honom och gjömde hänne i cammarenn, när hann kom in igenn, war ingenn inne, vtann bleef warse, att där lågh eenn dödh på gällfuet och dänn samm[e] i medler tjdh war inkommenn utur håffuet eller baakgården, wiste hann intett. Då kom Erich Wällsk tillbaka och unsade drängenn för sinn kappa. J thet samma kom huusdrängenn inn och badh honom hålla stilla, hann skulle wäll få igenn. När hann bekom sinn kappa, sprang hann till huusdrängenn och stack honom genom armenn medh knijffuenn, i thet samma rände hann uth genom dörenn och ingen wiste huar hann sedann togh wägen och för dänn skulld är ingenn annann banemannenn till dänne Hanns Mells dödh änn Erich Wälsch. Dänne saak togs i öffuerwägande och betänkiande och efter föregångne skääl och wittne såleedes afsagdtt och dömbdt.

Huadh detta drååp anlangar, för huillkett deße tuå brödher Lorennns och Petter Gahm äre mißtänchte, så aldennstund Alexander Hamellthun och Thomas Glenn såsom och kellersuännenn Daudid på deres lifflige eedh för rättenn wittnade, att Erich Wällsk war dän samma, som dråpet begått hafuer, giörandes deße 2 brödher frije, derföre kännes the och af rättenn alldeles frije för samma drååp.

Sentenz

Samma dagh kom för rättenn eenn ungh persoon m. Laurentius Fornelius benämbdh presenterandes dänn Konungslige håffrättens doom ahnlangande

Execution
begäras på
drååp

ett dråp, som är skedtt uti Tällge på eenn studänt Andreas Laurentij benämbd, där iblandh hafuer eenn waret benämbd Hendrich Clemmetßonn, för huillkenn Anders Franßonn kiöttmånglare hafuer waret löffteßmann före, att utleggia manßbootenn. Männ nu för någonn tijdh sedann är samma Hendrich dödh bleefuenn. Därföre begäradhe m. Laurentij, att rättenn wille hålla bemellte Anders Franson där till, att hann samma böther effter dänn Konungslige håfrättenns doom uthlegger. Annders Frannßonn swaradhe sikh icke hafua waritt löfftesmann för någre böther, uthann allenest för persoen, som uthi 11 weekor war fångenn i Tällge. Bleef afsagdt: Alldänstund dänn Konungslige håfrätt hafuer dömbdtt att Hendrich Clemmetßonn skulle utgifua fulle manßboot, hafuer och waret fångsladh och aff Anders Franßonn utborgatt, därföre skall Annders Franßonn gifua uth samma manßbooth och sökia sitt schadestånd hoos hanns slächt igen.

Pärlemänte
under mur-
mesterna

Sammaleedes kommo för rättenn två murmestere Jörgenn Lock och Martenn Bollk och beklagade sikh huruleedes de äre öfuerfallne wordne på gat-hann af 12 fremmande murmester geseller, huillke hafua dem ochristeligenn och omänniskeligenn slagett och trachteratt, där af de een tijdh lång måste hållet widh sängenn, sitt arbete försummatt och i medler tijdh stoor sueda och wärck lijdditt, begärandes, att de för denne deres mootwilligheet måtte tilbör-ligenn blifua straffade och deres försummellße, skada och omkåstnad uprätta och dem för deres sweeda och wärck contentera. Till detta pärlemeente är deße 3 vphofuett och störste orsakenn: Hanns Snider, Martenn Brittner och Jörgenn Kyler. Gesellerne suarade, att när de kommo utur Milldans källare, begynte m. Mårttenn ropa på dem, kallandes dem bönhaser och skällmer, då slogo the honom någre slaag medh een käpp. Mårttenn suaradhe, att hann och m. Jörgenn suto allena på källarenn och drucko ett stoop ööll, så kommo alle deße 12 geseller in och satte sikh widh bordett, begynte strax snorcka och påcka. Då sade m. Mårttenn till Jörenn, lätt oß gå hädan, kann skee wij fåå hugg af deße bönhaser, i thet samma stege de up och ginge uth. När the wore komne ett stycke på gatann emoot Järntårgettt, mötte dem m. Mårttenns hustru, då bleef hoon warse, att gesellerne kommo effter. Strax öfuerfölle de hannes mann, och Jörenn slogo dem medh deres murhamrar och stakar, så att de bleefue quarliggiandes på gatann. Och när the hade på thet grufligeste sar-gatt och slagett dem, refue de kappann och mößann af hanns hustru, slogo hän-ne brun och blå, så att hoon medh stoor möda kom heem. Eenn snidkare be-nämbd Cortt Steenhorst, så och Jsraell stadztjänare berättade, att när de kom-mo gående ått Järntårgettt, finge de see huru gesellerne slogo m. Martenn och hanns hustru sampt m. Jörenn, då stego de till dem och baadh dem hålla up och icke mörda dem, männ de slogo lijka galett, som de hade waritt ras-sande, äntligh när de sågo intett lijff uti dänne Jörenn, öfuerhofuo de honom. Balberarne m. Hanns och Ludwich berättade, att m. Mårttenn hade 1 stoort håål i huffwudet och 11 blånader och hanns hustru ett bloodsår i huffwudet. Männ Jörenn Lott hade 2 stoorå håål i huffwudet och 20 blånadher. Deße ge-seller bleefue af rättenn tillsporde, huadh orsaak de hafua haftt, så mordischt öfuerfalla och slåå stadsenns borgare, hållst när de woro främmande och icke

gifuit sigh under embetett utann taga dem matenn utur munnenn och sedan öfuerfalla dem. Gesällerne swarade, att Mårtenn och Jörgen hafue kallat dem bönhaser, schellmer och prackare och äre lijquäll 2 oredelige mästare som sitt handwerk icke reedeligen lärdtt hafua, där till medh så är Jörenn een be-rychtat persoon, för eenn kåna hann i Callmar hafuer besufuit och annatt meer. Sedann är de af Erich Larßonn hijt in i landet förskrefne till att arbeta på hans huus och gårdh och fördänskuldth achta de onödigt att gifua sigh under embetett. Bleaf afsagdt: Effter thet att deße geseller hafua af försäteligitt moodh gått efter deße två mästare, Marttenn och Jörgenn och slagett Marttenn 11 blånader och ett fullsåre, item hans hustru ett fullsåår och een blånad, så och dänn andre mestaren Jörenn Lott 2 fullsåre och 20 blånader, som balberarne betyga, så alldenstund samma geseller icke willia bekänna huars och eens entschylt brått, så böte för huar blånad 12 md och för huart bloodsåår 12 md efter th[et] 9 cap. i sår. b. medh willia,²⁴ huillkett sigh belöper 102 daler, där af kommer målßägandenn mester Mårtenn och m. Jörenn som skadde äre 1/3 partt. Och där till betala bårdskärare löenn. Sammaledes sät-tias wijte dem emellann, att huillkenn af mästerne eller gesellerne som sigh här efter på dänn andra först förbryter gifua 50 daler straff.²⁵

Sententz

Samma dagh kommo för rättenn m. Dirich Debellt skinnare och m. Staf-fann Cnutßonn snidkare, förmyndere för s. Hanns Trosts effterlätne änkia, h. Gertrudh Sigfridsdåtter, heemlade och uplåto deres medborgare Larß Anderßonn, hannes sätehuus, beläget uthi Suänn wijntapparens grändh wästann till, näst nedann före Claes Jacobsonns wädeboodh på närre sijdhann för ree-de peningar nu gångbart suänst myntt sexhundredhe daler, huillke 600 daler bemellte förmyndare bekände och tillstogo sigh dänn sidste pening medh dänn första, till ett gått åthnöije och fulle betallning reedeligen ahnammat, upburitt och bekommett hafua. Huarföre afhände bemellte förmyndere hustru Gertro och hannes arffuingar samma steenhuus och liggande grundh och tillägnade thet oft bemellte Larß Andersonn, hans kere hustru, barnn och arffuinngar medh sine frije murer och alle lägenheter både uppe och nedre, som thet upmurat ähr och nu för ögonenn ståår att niuta brukka besittia och behålla, quitt fritt oklandrat och oqualldt, af alla så födda som ofödda åtalare, till eenn ewärdelig laagfångenn fast ägendom. Där på gjorde oft bemellte för-myndere Larß Anderßonn handstrekninng inn för rättenn, huilkenn och up-ladhe frijdhskillingen effter lagenn och war samma huus laagbuditt och laagståndet och i alla måtto laagfaret som laagh kräfuer.

Vplåtelse

Vthi lijka måtto begärade wälborne Jsaak Axellßonn till Ora confirmation²⁶ på eenn tåmpt som hann hafuer kiöpt af stadenn, bleaf bewilliatt och lyder så:

Jsaak Axellsons till
Ora tåmpt

Efter som Hanns Konung M:tt alles wår nådigeste herre gerna seer stadsenns förkåfring så wäll uti huusbygning såsom och uti alltt annatt och derföre oß nådigest budit och allfwarligenn befatat, att alla stadsenns tåmpter antingenn bebyggia låta eller och till dem försällia som medh fast grundh där upå byggia willia, så alldennstundh att högst bemellte H. K. M:ts troo mann

och öffuerste leutenambt, edell och wälbördigh Jsaak AxellBonn till Ohra, hafuer af oß begärat een stadsenns tåmpt östann till näst nedann före hanns huus nederst i Tunnebindaregrändenn på närre sijdhan belägenn, dänn att wäll bebyggia, efter dänn deseign som H. K. M:tt kann behaga. Huarföre hafue wij på stadsenns wägna sålldtt och uplåtet, som wij och uti dätta breeffz krafft säl- lia och uplåta, wälbemellte Jsaak AxellBonn samma tåmpt och liggiande grund, huillkenn håller i längdenn medh stadzmur in till siöön 30 allnar och i breddenn gränderne emellan 34 1/2 all[na]r för reede peninngar nu gångbart kåpparmynt trehundrae åttatijo och åtta daler 8 öre, huillke wij bekänne oß upå stadsenns wägna, till fulle nöije upburit och becommitt hafua. Huarföre afhände wij oß och stadenom samma tåmpt och liggiande grundh sampt medh stadzmurenn som stäär på bemellte tåmpt och tillägna thet uti längd och bredd, som förbem:t är, wälbemellte Jsaak AxellBonn, hanns kere huusfru, barnn och efterkommande arffuingar, att niuta bruka, häfda och behålla, quitt, fritt, oklandrat och oqualldtt, af alla så födda som ofödda, som wäll af oß som nu stadsenns förmän äre, såsom och wåre successores som samma embete här effter beklädandes warda, till eenn ewärdelig laagfångenn fast ägendom. Där upå wälbemellte Jsaak AxellBonn sinn frijdhskillingn effter laag upladhe.

Anders Hend-
richBonn

Sammaleedes kom för rättenn Anders HendrichBonn rådmann och nu som tillförendhe beswärandes sigh öffuer borgmestaren Hanns NillBonn, att hann hafuer tuänne handskriffter honom ifrån, dänn ene lyder på att (sic!) Närkiö- pings portetull för år 1628, dänn andra upå Kiöpings lille accis och portetull, huillke schrifter hann aldrig hafuer kunnat af honom igen bekomma, vthann hann hafuer giffuit Erich LarBonn factoren däm uti betallningh. Där till sua- rade Hanns NillBonn, att bemellte handskriffter, som Erich LarBonn hafuer af honom becommitt, där på är Annders HendrichBonn icke een peninng skyll- dig, uthann när hann afträdde accisen i Närkiöping, då hafuer hann för dett åh- ret tillfyllest betalldtt öffuer och icke under, hade och icke meera medh portt tullenn att beställa. Annders HendrichBonn begärade, att Hanns NillBonn an- tingenn skaffar honom samma schrifter igenn eller och att de här medh alde- eles blifua casserade. Bleef afsagdtt, rättenn ogillar och casserar dæbe tuänne handskriffter, af huem de antingenn nu eller i framtijdhenn kunne framburne blifua.

Dänn 19 Julij. Närwarande borgmestere och rådth.

Herr Engelbrechts huus i Täby widh Smidiegatan	1 g:n
Myntmästare gårdenn på Gråmunkehollm	3 g:n
Cornelij gulldsmeds kanna	2 g:n

Jonas Bure
och Hans Hend-
richson cont.
Hans
Vrbansonn

Samma dagh kom för rättenn secreteraren Jonas Bure och borgmestarenn Hanns HendrichBonn, gifuandes tillkenna, att Hanns VrbanBonn hafuer för- pantatt dem all hanns faste ägendom här i stadenn, efter som tillförende uti stadsens tänckebook intecknat är och efter pantenn är förståndenn och till äfuentyrs någre flere här efter kunne på samma pant någre peninngar låna el-

ler och någon annan skulldh här upå inteckna willia, derföre begäre de, att ingenn annann uti samma pantt måtte blifua inwijst eller sigh tillskrifua, hållst efter där medh hafua procederat, som af acterne finnes. Bleef bewilliat, att de efter laag procedera medh sinn wällfångne pantt.

Sammaleedes kom för rättenn Jacob Oloffßonn borgare här i stadenn, heamlade och uplått gudhfruchtig quinna, h. Anna, saligh Jönns Hendrichßonns fordom bångares här sammestedes, ett kårßwårkshuus och liggiande grundh belägenn wästann till uti Jonn Klings grändh, emellann Nills Kures och Oloff klädedrängs huus, för reede penningar treehundrade daler gått gångbart suånktt myntt, huillke 300 daler Jacob Oloffßonn bekände och tillstogh sigh dänn sidste pening medh dänn första, till ett gått åthnöije och fulle betallning redeligenn ahnammat, upburet och bekommet hafua. Huarföre afhände bemelte Jacob Olofsson sigh sinn kere hustro, barnn och arffuingar, samma huus och liggiande grundh och tillägnade thet bemellte hustro Anna, hannes barn och effterkommande erffuingar medh alle deß lägenheeter, både uppe och nedre som thet nu för ögonenn ståår, att niuta bruuka, besittia och behålla, quitt, fritt, oklandrat och oqualldt, af alla så födda som ofödda åtalare, till eenn ewårldelig laagfångenn fast ägendom. Och effter dhe gamble breeffuenn på samma huus lydande, äre antingenn förkompne eller förlagde och kunne till åfuentyrs i framtidhenn framkomma, därföre skole the rätta ägandenn, såsom är hustro Anna och hennes arffuingar tillstelas och lefuere-ras eller och uti detta breefz krafft aldeeles döde, ogille, och uthi intett wårde hålldne blifua. Där på giorde oftbemellte Jacob Oloffsson hustro Anna handstreckning in för rättenn upläggandes frijdhskillingen effter lagenn. Och war samma huus laagbudet och laagståndett och i alla måtto laagfaret som laag kråfuer.

Vthi lijka måtto kom för rättenn Anders Hendrichßonn rådmann begärandes af rättenn confirmation på dänn tåmpt i Farkens gränd, som hann hafuer kiöptt af stadenn. Bleef honom bewilliat och lyder såleedes.²⁷

Sammaleedes kommo för rättenn murmester gesellerne, som hafua slagett Mårttenn och Jörenn murmestere och derföre saakfällte, beswårannendes sigh icke kunne förmå att utgifua de böter, som de äre tilldömbde, uthann effter de ähre oförmögne och fremmande geseller, begäre de lindring medh böterne. Där till suarade Mårttenn murmestere, att the äre icke så fattige som de synes, dhe hafua stulitt matenn utur munnenn på honom och hanns embettzbrödher, som een hoop bedragare, tyffuar och skällmer, som är till att see af thet nederfalne huallfuet uthi Erich Larßonns källare, sade och att sådana lättfårdige mördare borde aldrig slippa medh så ringa böther, sprangh åter och fram för rättenn som hann hade waret vrsinnigh, så att de andre mestere måste tysta och hålla honom, läggiandes allt till thet bästa. Bleef afsagdt, att gesellerne utgifua huadh de tildömbde äre, där af kommer murmesterne som skadde äre, såsom målågande dänn 1/3 peninng. Männ m. Mårttenn för sinn obeske-denheet skulldh, afsättias iffrå ålldermanns embetett och heele embetet uth

Vplåtelse

Anders Hendrichsonns tåmpt confirmat.

Murmester gesällers besuär

willia 2 andra, där af rådet tage eenn till åldermann. Och effter m. Mårtenn sigh så skamlig för sine förmänn och för rättenn steller, så skall hann sittia uti fängellbett 2 dygn och icke tillstadies honom dricka sigh druckenn, utan förtäre wattn och brödh. Gesellerne ahnlangande kännes erlige och för inge tyfuar, dett och mästerne siellfue uttydha. Männ huadh Jörgenn Lott widhkommer, så pålägger rättenn honom, att han skall begifua sigh till Callmar och där utföra sinn saak, om thet honom af gesellerne tillwijtat är och sådant innan tillkommande påscha. Elliest efterlåter rättenn honom, att hann i dänne såmmar brukar sitt embeete. Männ om hann icke effterkommer thet rättenn honom pålagdt hafuer, så skall hann tillkommande såmmar intet blifua lijddinn uti embetett.

Hendrich Borgringh

Sammaleedes inlade Hendrich Borgring eenn klageschrift emot Erich Larßonn ahnlangande hanns huus och lyder såleedes: Effter såsom dänn låflige rättenn noghsambtt witterligitt ähr, huadh långsamb, beswärlig och mödesam rättegångs process iagh nu uti mång år medh minn swåger Erich Larßonn haft hafuer ahnlangande mitt steenhuus widh Östrelånggatann, så betacker iagh dänn Konungslige håffrättenn, såm så widt migh där medh hullpett hafuer, att där upå eenn godh ändskap giord ähr och mitt huus migh igenn tilldömbtt och honom till sine penningar igenn. Och mädann iagh nu effter håffrättenns doom hafuer fullgiordtt dänn sakenn medh Hanns Barckhusenn, honom contenterat och tillfridz ställtt sina päningar, så hafuer iagh och efter dänn Konungslige håffrättz doom heembuditt Erich Larßonns hustru, så wäll som och Valentinn Nillßonn och Hermann Camphusenn de penningar, som i håffrättenns doom förmäles, att iagh gifua skall Erich Larßonn dem, huillka än här till dagz icke äre widdagne, utan stå ännu i förrådth honom tillhanda. Derföre är iagh intet tillsinnes, där af någonn wijdere rëntta gifua, effter penningarne honom tilbudne ähre, vthann nu will hafua mitt huus igenn såsom ett fritt huus och efter iagh hafuer till öffuerflödth egenom 2 borgmestere i Wästeråhs låtet heembiuda minn swåger Erich Larßonn husett, om hann dett ännu wille till sigh lösa, på thet willkor som oß emellann tillförende hafue warit öffuertallte, så skulle hann dett seija och blifua närmest dett att behålla, effter som af dänn schrift är till att see, som iagh här om då medh bemellte godhe männ tillhanda sände, effter iagh war tillsinnes dett att försällia och minn schuld betala och huadh hann de gode männ swarat hafuer, är till att see af de gode mäns bewijs, som till honom sände woro. Och mädann iagh förmenar migh nogh till sakenn hafua giordtt och icke mera skyldig eller plichtig minn suåger huusett wijdere heembiuda, vtan dett försällia till huem iagh will och dänn mig mäst gifua will, huarföre iagh och nu förbemellte huus hafuer försåldt till dänn edle och wälborne herre, herr Johan de la Gardie, wår stathålldare och lanndzherre, huillket huus hann migh effter minn egenn begäran reedeligen och wäll hafuer contenterat och betallt, så att iagh hafuer orsaak H. N. att betacka och där hoos tienstflijteligenn begärandes, att denne låflige rättenn samma mitt kiöp wille framdeles, när H. N. begärer, confirmera och stadfästa medh stadsenns faste breeff. Huad dänn bygningh och bekåstnadh ahnbelanger, som Erich Larßonn på husett ahnwändtt hafuer, begärer iagh ödh-

miukeligenn att E. W. först wille förfara, om hann det laagligenn giordt hafuer och om det icke är skedtt emoot förbud. Männ huadh thet kann pröffwas lagligenn skedtt wara, att E. W. då wille werdera låta huru högh bekåstnadenn räknas kann, så att hann icke måtte spänna bågann så högdtt som hann sielff will, så är iagh plichtigh honom det erleggia och betala. Sådän förmåles och uti dänn Konungslige håffratts doom att iagh skall gifua Erich Larßonn ränta af hans peningar efter öfligit bruuk. Därföre begärer iagh ödhmiukeligenn wetta, huru mycket dett wara skall, där efter iagh migh sedan rätta will och honom contentera. Bleeff honom af rättenn swarat, att mann intet till sakenn om huusett giöra kunde för än Erich Larßonn kommer sielff tillstädes, efter som hans excusations breef i rättenn lefwererat, nogsamtb förmåler. Hendrich Borgring swaradhe sigh medh sådane swar intet kunna benöija låtha, vtann begärer att bemelte breeff måtte af honom eller hans fullmechtige af copieras och honom een copia där af meddellt blifua. Begärade och gärna wetta, om Erich Larßonns breeff skall mere blifua i wördning hållettt, än dänn Konungslige håffratts doom, medh huillken iagh till mitt huus är tilldömbd och Erich Larßonn där ifrån och till sina peningar, dem iagh hanns hustru och hanns familia tilbudditt hafuer och änn i hans frånwara tilbiuder, där på iagh ännu begärer dänn låflige rättens resolution och synes eendeles, att håffrattens doom där egenom är försummatt, ty sedann oß emellann i Wästeråhs bleef afsagdt, inlade Erich Larßonn eenn supplication i rättenn, att honom måtte gifuas respijt att utföra sakenn när hann kommo tillbaka ifrå Tyschlandh, där på hann ett sådant swar bekom, att hann skulle rätta sigh effter håffrattens doom och huar han icke sielf wille sakenn utföra, så måtte hann förskaffa sigh eenn fullmechtigh, där på hann och tilltalde Balltzar Bawer, att hann thett giöra skulle. Männ hann kunde dett icke för än hann war skilldh ifrån Hanns Barckhusenn. Och dett iagh hafuer heembudett Erich Larßonn husett uti Wästeråhs genom twänne borgmestere, dett hafuer iagh giordtt af een godh willia och uthi een godh benägenheet till att unfly all krakeel, oansett dett migh medh rätte intet hade bordt giöra, alldänstundh förbemelte huus aldrig är kommitt, antingen ifrån hanns s. faders eller moders slächt eller bröstarff, vtann af minn s. hustrors förre mann är det minn s. hustru tillfallett och sedann migh. Männ Erich Larßonn och ingen annan af hanns system, hafuer ärft sinn faders och moders huus medh bodar, gårdar, sillfuer, gulldh, kåppar, tänn och annat meer, där hann een gång skall swara till. Och efter bemelte huus är laagligenn 3 reesor upbuditt, så hafuer iagh dett försålldtt till dänn wälborne herrenn stathålldarenn, där widh iagh och stadigt blifua will, huarföre iagh här upå eenn godh resolution och suar begärar. Sedan bleef Erich Päderßonn wårdskrifuarenn tillfrågatt, huadh suar hann bekom af Erich Larßonn, när hann af rättenn bleef utskickatt, att wijsa honom Borgrings protest, så och att förbiuda honom på rättens wägna att byggia uti husett. Hann och Jochim von der Fecht som på samma tijdh war cemner och medh honom utskickatt, swarade att the lefwererade Erich Larßonn 2. Borgrings protest och förbudo honom något mere att byggia i husett till saksenns wijdhare utförande. Då suarade hann, att hann wille sielff tala medh borgmestere och rådth här om. Där medh skillias de åth. Bleeff afsagtt: Rättenn er-

känner gått wara, att Hendrich Borgring låter medh 2 manna wittne tilbiuda Erich Larßonns wårdnader the penningar, som honom af dänn Konungslige håffrätt äre tilldömbde och huar de dem icke willia wedertaga, tå sättie hann penningarne hijt up i rättenn och ware frij för räntan. Huadh nu mera Borg-rings ahnmodande ahnlangar att censurera, om thet är laagligenn bygd eller ey, så pålegger rättenn samptlige Erich Larßonns wårdnadh, att the på hans wägna till näste rådstugu dagh förordna eenn fullmechtig att swara Borgring där om till rätta. Ahnlangande huallfuet som Erich Larßonn hafuer bygd öfuer grändenn och hånne igen bygdtt utan stadsenns förmäns förlåff, därföre skall hann bötha 40 marck. Och där hann sigh icke med stadhenn affinner, så skall hann dett låta aff rijfua igenn.

Christian Wills-
husen cont. Jöns
Hendrichsonn

Sammaleedes kom för rättenn Christiann Willßhusens fullmechtig och beswårade sigh öffuer Jönns Hendrichßonn och Johan Pederßonn, att the hafua haftt widh Waxhollmenn een skuta råståcker ööll, där af de huarkenn tull eller accis gifuit hafua, vthann låthet schepparenn Claes Börtke segla där medh sinn kose till Gäffle, begärandes att the tollenn och accisen här afläggia och betala. Där till swarde Jönns Hendrichßonn, att hann eller Johann Päderonn hafua intet medh samma tull att bestella mädhan det lågh i skären, vthann sedann the i Gäfle hafua förhandlat thet medh schepparenn, där det förtollatt och för accisat bleef, så menar hann wara rätt att thet een gång och icke 2 reesor skall förtollas.

Sententz

Rättenn befinner att schepparenn war intett mechtig att betaga ägandenn Jönns Hendrichßonn dänn macht att sällia sitt godz uthi huadh kiöpstadh hann wille och alldänstund Jönns Hendrichßonn och Johann Päderßonn hafua låthet såsom ägende föra öölet till Gäfle och nogsamtb bewijsa, att de deres accis i Gäfle gifuit hafua, där medh kånnes de därföre frije. Och Christiann Willßhusenn söker schepparenn Claes Börtke, huadh hann honom tillsagt hafuer och medh honom dett utföra om hann kann.²⁸

Doct. Olaus
Bure

Sammaleedes bleef af samptlige rådet bewilliat och eenhelleligenn samtycht, att edell och wålb. doctor Olaus Bure må köpa af stadenn dänn tåmp-tenn som Jost smedz bygning står upå widh Södre mallm tårget, hållst effter hann och elliest hafuer naborätten där till.

H. Raschs
caution

Sammaleedes begärade cemnären Carl Hanßonn, att dänne schrift måtte inteknatt blifua och lyder såleedes:

Jch Christoff Ludwich Raske auff Segnitz Balck und Nackby, Ritter vnd Königl. M:tt in Schweden geheimber Hoffrath, vrkunde vnd bekänne hie mitt, daß ich mich verpflichtet, dänn erbar[e]n vnd wollgeachten Carl Hanßonn, Handellßmann in Stockhollm, alls meine eigene Skuld zu bezalen, daß ienige so ihme mein Oheimb Hendrich Abell Ziegemejer vermöge deß zwischen ihnn aufgerichteten Contracts betreffende 300 Tonnenn Spanmål vnd 50 Tonnenn Weitzenn, schüllidigh wordenn, auf den Fall ergedachter Zeigemeier mitt der Zahlung nicht verfharen sollte vnd dagegenn soll bem:te Carl Hanßonn gehalltenn sein die Briefe so ehr wegen Säby vnd der dazu gehö-

renden Bauren in Handen niemandt anders, alls mir kegenn erfolgte Richtigkeit seiner Forderung weil ich dem Hoffe Säby albereitt, in meiner Possession vnfeibarlich aus zu antwortenn, alles treulich vnd sonder Geschade. Vrkundtlich habe ich dießes mitt eigener Hand geschriben vnd mitt meinen Pittschafft bekreffiget. Datum Nackby dänn 29 Decembris Anno 1629.

Christoff Ludwich Rasche

Dänn 9 Augusti. Närwarande borgmestere och rådth.

Vpbödz

H. Engellbrechts huus i Täby widh Smidiegatann 2 g:n

Cornelij gulldhsmeds kann 3 g:n

Samma dagh kommo för rättenn Hanns Jörenßonn och Pelle Päderßonn, begärandes att kiöpa een tåmpt widh Draketornet belägen. Swarades them, att om de weele byggia steenhuus där upå med fast mur, då skall dem blifua efterlåtet och tåmptenn afmätt. Huar och icke och de ändeligenn wele hafua tåmptenn och icke byggia efter H. K. M:s deseign och nådige befallning, måge de stå sitt äfuentyr.

Stadsens
tåmpter

Sammaleedes beswärade Annders Hendrichßonn sigh öfuer dem som ännu stå tillbaka medh schepspeningarna och af mootwillighet förhålla Willßhusenn betallningenn, oansedt de hafua gifuit honom wäxle zedlar, huillke sedann intett äre accepterade uthan tillbaka gångne. Och äre deße som restere:

Räst på
skepzhälpen

	Daler
Erich Jörensønn	100
Cortt Wittholltt	200
Claes Allertt	400
Michell Abrahamßonn	1600
V. Jörgenn Gerdner	1000

J lijka måtto förordnades inspector öffuer de fattige uti Dannwijkens hospital wålb. Erich Erichßonn Geeth till Swijstadh och borgmestarenn Hanns Nillsonn afträder och lefwereratt een richtig räkenschap huruleedes hann de fattige här till förestått hafuer.

Inspector öffuer
hospitalet

Sammalunda begärade Hanns Hanßonn rådmann stadsens confirmation på een tåmpt östann till uti Vrbansgränden, som hann hafuer betalltt och peninngarne lefwereratt till stadsenns bookhållare, som hans quitteringh utwijser. Bewilliades honom och lyder samma bref således.

Vplåtelse

Wij borgmestere och rådth uti Stockhollm giöre här medh kunnigt och witerligitt, att efter såsom H. K. M:tt alles wår nådigeste herre gerna seer stadsenns förkäfring, så wåll uti huusbygning såsom och uti allt annat och derföre oß nådigest buditt och alfwarligen befalat, att alla stadsenns tåmpter